

המראות הצובאות – קדושת חיי המשפחה לע"נ אפרת מרים בת דינה ז"ל

א. ספר שמות פרק לה

(כב) **וַיְבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים** כָּל נָדִיב לֵב הֵבִיאוּ חֹחַ וְנָזַם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל כְּלֵי זָהָב וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר הָיָה תְּנוּפֶת זָהָב לִידָדָד:

ב. מדרש הגדול, שמות לה, כב

מלמד שהיו הנשים מקדימין לאנשים, לפיכך זכו נשים של אותו הדור יותר מהאנשים, שאלו נכנסו לארץ ואלו לא נכנסו לארץ.

ג. פרקי דרבי אליעזר - פרק מד

דן אהרן דין בינו לבין עצמו, אמר: אם אני אומר לישראל תנו לי כסף וזהב, מיד הם מביאים, אלא הריני אומר להם: תנו לי נזמי נשיכם ונזמי בניכם ובנותיכם, והיה הדבר בטל ממנו. **שמעו הנשים ולא קבלו עליהם ליתן נזמיהן לבעליהן, אלא אמרו להם: אתם רוצים לעשות שקוף ותועבה שאין בו כח להציל, לא שמעו להם, ונתן הקב"ה שכון של נשים בעולם הזה ובעולם הבא.** ומה שכר נתן להם לעולם הזה? שהן משמרות ראשי חדשים, שנאמר 'המשביע בטוב עדיך תתחדש כנשר נעורייך'. ראו האנשים שלא קבלו הנשים ליתן את נזמיהן לבעליהן, ועד אותה שניה היו הנזמים באזניהם כמעשה המצריים וכמעשה העברים, ופרקו את נזמיהם שבאזניהם ונתנו, שנאמר ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב אשר באזניהם, באזני נשיהם אין כתיב כאן אלא באזניהם.

ד. ספר שמות פרק לח

(ח) וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֶת כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמִרְאֵת הַצּוּבֹאוֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ פָתַח אֶהָל מוֹעֵד:

ה. ספר שמות פרק לח

(כט) וַנְּחַשְׁתָּ הַתְּנוּפָה שִׁבְעִים כֶּכֶר וְאַלְפִים וְאַרְבַּע מְאוֹת שֶׁקֶל:

(ל) וַיַּעַשׂ בָּהּ אֶת אֲדָנֵי פֶתַח אֶהָל מוֹעֵד וְאֶת מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת כָּל כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ: (לא) וְאֶת אֲדָנֵי הַחֲצֵר סָבִיב וְאֶת אֲדָנֵי שַׁעַר הַחֲצֵר וְאֶת כָּל יִתְדֵי הַמִּשְׁכָּן וְאֶת כָּל יִתְדֵי הַחֲצֵר סָבִיב:

ו. אברבנאל על שמות - פרק לח פסוק כא מ, לח

שזכר הכלים שנעשו מהנחשת אדנים ומזבח הנחשת ומכבר וכל כלי המזבח ושאר הדברים אשר זכר (לח, ל-לא). ואולם הכיור וכו' לא נזכרו כאן, וידוע שהם מנחשת נעשו שנאמר (לעיל ל, יח): "ועשית כיור נחשת וכו' נחשת" וגו':

האמנם לא זכר במה שנעשה מהנחשת כיור וכו'. לפי שהנחשת הזה שזכר הכתוב כאן, היה הנחשת אשר בא בנדבה מבני ישראל, וכמו שאמר: "ונחשת התנופה". והכיור וכו' לא נעשה ממנו, כי אם ממראות הנשים הצובאות. ולכן לא נזכר כאן כיור וכו', יען לא נעשה מהנחשת ההוא.

ז. ספורנו עה"ת ספר שמות פרק ל פסוק יח

(יח) ועשית כיור. גם זה הכלי לא הוזכר למעלה עם שאר הכלים, כי לא הייתה הכוונה בו להשכין שכונה במקדש כענין הכוונה באותם הכלים כמבואר למעלה, אבל הייתה הכוונה להכין את הכהנים לעבודתם:

ח. ריקנאטי שמות פרק ל

וטעם הרחיצה לפי הפשט, כי כל הקרב לשלחן מלכים לשרת וליגע בפת בג המלך וביין משתיו רוחץ ידיו בעבור היותם עסקניות. והוסיף לרוחוץ גם הרגלים בעבור היות הכהנים משרתים יחפים ויש ברגליהם זוהמא וכיעור. ועל דרך הסוד בעבור היות ראש האדם וסופו הידים והרגלים, כי הידים למעלה מהכל בהגביהן למעלה, והרגלים למטה והגוף בינתיים, רמז לעשר ספירות שיהיה כל גופו כלול בינתיים.

ט. רמב"ן על שמות פרק ל פסוק יט

ועל דרך האמת, בעבור היות ראש האדם וסופו הידים והרגלים, כי הידים למעלה מכל גופו בהגביהו אותו, והרגלים למטה, והם בצורת האדם רמז לעשר הספירות שיהיה כל גופו ביניהם ... ומן הענין הזה תקנו רבותינו נטילת ידים לתפלה, שיתכוין לזה, כטעם נשיאות כפים והרחיצה היא המצוה, אבל הכיור צוה בו להזמנה ואיננו מעכב ולא מצוה, כי ביום הכיפורים כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מקיתון של זהב שהיו עושין לכבודו (יומא מג:), אבל למדנו מן הכיור כי צריכה כלי:

י. משך חכמה על שמות פרק ל פסוק א

הלא קיי"ל דהקטרת נקטר אף אם אין מזבח, וכמו דאמר רב בזבחים דף נ"ט דמזבח שנעקר מקטירין קטרת במקומו, ואינו רק למצוה, ולכך כתיב בתר דהשלים כל הדינים מן הכלים והבנינים המוכרחים להשראת הכבוד במשכן הקדוש, ולהורות דאין זה רק מצוה בפני עצמה.

יא. רש"י על שמות פרק לח פסוק ח

במראת הצובאת - בנות ישראל היו בידן מראות שרואות בהן כשהן מתקשטות ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן והיה מואס משה בהן מפני שעשויים ליצר הרע א"ל הקב"ה קבל כי אלו חביבין עלי מן הכל שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים כשהיו בעליהם יגיעים בעבודת פרך היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה ומאכילות אותם ונטולות המראות וכל אחת רואה עצמה עם בעלה במראה ומשדלתו בדברים לומר אני נאה ממך ומתוך כך מביאות לבעליהן לידי תאוה ונזקקות להם ומתעברות ויולדות שם ... ונעשה הכיור מהם שהוא לשום שלום בין איש לאשתו להשקות ממים שבתוכו למי שקינא לה בעלה ונסתרה

יב. מדרש תנחומא פקודי פרק ט

אתה מוצא בשעה שהיו ישראל בעבודת פרך במצרים גזר עליהם פרעה שלא יהיו ישנים בבתיהן שלא יהיו משמשין מטותיהן, אמר רבי שמעון בר חלפתא? מהו היו בנות ישראל עושות? יורדות לשאוב מים מן היאור והקב"ה היה מזמין להם דגים קטנים בתוך כדיהן והן מוכרות ומבשלות מהן ולוקחות מהן יין והולכות לשדה ומאכילות את בעליהן שם, שנא' (שמות א) 'בכל עבודה בשדה', משהיו אוכלין ושותין נוטלות המראות ומביטות בהן עם בעליהן זאת אומרת אני נאה ממך וזה אומר אני נאה ממך ומתוך כך היו מרגילין עצמן לידי תאוה ופרין ורבין והקב"ה פוקדן לאלתר ... בזכות אותן המראות שהיו מראות לבעליהן ומרגילות אותן לידי תאוה מתוך הפרך העמידו כל הצבאות, שנאמר (שם יב) 'יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים' ואומר 'הוציא ה' את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם' (שם). כיון שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה לעשות את המשכן עמדו כל ישראל ונתנדבו מי שהביא כסף ומי שהביא זהב או נחשת ואבני שוהם ואבני מלואים הביאו בזריזות הכל. אמרו הנשים: מה יש לנו ליתן בנדבת המשכן, עמדו והביאו את המראות והלכו להן אצל משה. כשראה משה אותן המראות זעף בהן, אמר להם לישראל: טולו מקלות ושברו שוקיהן של אלו... א"ל הקב"ה למשה: משה, על אלו אתה מבזה?! המראות האלו הן העמידו כל הצבאות הללו במצרים, טול מהן ועשה מהן כיור נחשת וכנו לכהנים שממנו יהיו מתקדשין הכהנים, שנאמר 'ויעש את הכיור נחשת ואת כנו נחשת במראות הצובאות אשר צבאו', באותן המראות שהעמידו את כל הצבאות האלה.

יג. תשובות פסקים ומנהגים, עמ' יט

במראות הצובאות ב', ואידך 'הצובאות (אשר צבא) פתח אהל מועד' גבי בני עלי. לפי שמשם רבינו לא רצה לקבל המראות לנדבה לפי שמביא לידי זנות, אמר לו הקב"ה אדרבה יש לך לקבל שמביא לידי פריה ורביה, וקיבלו, וזהו שגילה לנו המסור' הצובאות דהכא גבי פריה ורביה, והצובאות דהתם גבי בני עלי שמיעטו פריה ורביה, מתוך ששיהו את קינהן. (שלא הלכו אצל בעליהן).

יד. ספר שמואל א פרק ב

(כב) וְעָלִי זָקֵן מְאֹד וְשָׁמַע אֶת פֶּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂוּן בְּנָיִי לְכָל יִשְׂרָאֵל וְאֶת אֲשֶׁר יִשְׁפָּן אֶת הַנְּשִׁים הַצְּבָאוֹת פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד :

טו. תלמוד בבלי מסכת שבת דף נה/ב

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל האומר בני עלי חטאו, אינו אלא טועה... אלא מה אני מקיים אשר ישכבון את הנשים? מתוך ששהו את קיניהן, שלא הלכו אצל בעליהן, מעלה עליהן הכתוב כאילו שכבום.

טז. רש"י שבת דף נה/ב

כל האומר בני עלי חטאו - באשת איש אינו אלא טועה, ומיהו, בבזיון קדשים חטאו :

יז. עין אי"ה שבת, פרק חמישי אות נג

ע"כ ראוי לדעת, שיסוד עבודת ד' וקדושת החיים המה הולכים יחד צמודים, מפני שא"א בשום אופן שיתרוממו החיים בכל רחבם ועמקם, בכל הקיפם וגובהם, אם לא ע"י השתאבם במקור החיים, צור העולמים ב"ה... הרוח העז שלא כראוי אשר התראה במשכן שילה, השפלת רגש המוסר, היושר והחמלה, הקשחת הלב מענייני העם, מצרכיו ורגשותיו, ע"י הסדר של חוזק היד והזרוע של הכהנים, הרחיק את המוסר הטהור המפעם בכל לב טהור מעל מושג עבודת הקודש, וממילא גם מעל החיים והתקדשותם נותק הקשר, וזה גורם הכל. השקפת הכהן הצריכה להתרומם, כי הבאת הקן היא מכשרת את החיים לקדשם, ע"כ איך ישהה את הקן, איך ימעט את המטרה הראשית, שלום הבית וסדרי החיים הטובים והשוקטים, שהם חפץ ד' בעולמו. אבל מתוך קלקול ההשקפה, הנה נעשה ציור עבודת הקודש לענין בפני עצמו שדבר אין לו עם קדושת החיים והתמלאותם, מיד נקרע ג"כ המוסר הטהור מעל קדושת העבודה. והקדושה של הכהונה, שצריכה לסמן בתוכה את יסוד הטהור והקדושה, נעשתה לענין היכול לכלול בתוכו את הרע והכיעור, רק שימלא את חובת העבודה בצורתה החיצונית, צורה כזאת גורמת חורבן יסודי, מה שחטאת מרי כפשוטה לא תוכל עשות כן, כי לא ירד ישראל עד לידי השפלה זו לעולם, לבלתי חוש את הרע והרשע המגולה, ולא יוכל ענין מכוער כפשוטו להחזיק מעמד..

יח. ספר במדבר פרק לא

(ג) וַיִּקְרַב אֶת קָרְבָּן יְדֹד אִישׁ אֲשֶׁר מָצָא כְּלִי זָהָב אֲצַעְדָּהּ וַיִּצְמִיד טַבַּעַת עֲגִיל וְכוּמָז לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁתֵינוּ לְפָנֵי יְדֹד :

יט. רמב"ן על שמות פרק לח פסוק ח

והטעם במדרש הזה, שבכל מלאכת המשכן קבלו התכשיטין מן הנשים, כדכתיב (לעיל לה כב) ויבואו האנשים על הנשים, והביאו חח ונזם וטבעת וכומז, והכומז כפי מדרשו (במסכת שבת סד) יותר נמאס, אבל שם נתעברה כל הנדבה, אבל שיעשו כלי מיוחד מן התכשיט העשוי ליצר הרע לא היה משה בוחר בכך עד שנאמר לו כן מפי הגבורה. ולא ידעתי איך יתפרש לפי זה אשר צבאו פתח אהל מועד ואולי יאמר שהביאו הנשים הנדבה ההיא אל אהל משה שקראו אהל מועד, והוא עצמו קבל מהן על פי הדבור, כי אהל המשכן לא נעשה עדיין :
ויתכן עוד שנאמר בדרך הפשט שעשה הכיור וכנו ממראות הנשים אשר באו מהן צבא גדול ונאספו אל פתח אהל מועד לתת מראותיהן בנדבת לבן, והיה נחשת המראות נחשת קלל ממורט ויפה מאד, ועל כן ייחד אותו מתחלה לכלי הזה, והנשים בראותן כן נאספות ובאות צבאות לתת כולן מראותיהן להעשות בהן כל הכיור וכנו וגם כן הוא שיתכנו בכך מתחלה מפני ענין הסוטה, והן קבלו כן עליהם בשמחה והתנדבו לתת בו כל מראותיהן :

כ. רש"י הירש שמות פרק לח

טעם עמוק יש בעובדה, שאותו כלי הקודש שהיה מיועד ל"קידוש ידים ורגלים", כלומר ל"קידוש מוסר המעשה והשאיפה" (עיי' פ"י לעיל ל, יז), היה עשוי ממראות, היינו מכלים שתכליתם להבליט את הופעתו החושנית - גופנית של האדם כדבר שיש להתבונן בו במיוחד. נמצאנו למדים, שהחושניות שבהווייה האנושית הגופנית - לא זו בלבד שאינה מוצאת מכלל הקידוש הבא מן המקדש, אלא דווקא היא הדבר הראשון והעיקרי שהקידוש חל עליו. יתר על כן, החושניות היא ביסודו של דבר אותה תכונה של ההווייה האנושית, המאפשרת בראש ובראשונה את החירות המוסרית של השאיפה לקדושה. דבר זה בולט בדברים שבהם מתאר הכתוב את הכיור בפרשת הסוטה (עיי' פ"י במדבר ה, יז), ויש לכך משמעות גדולה. ושמה פירוש הביטוי "במראת הצבאת" הוא, שהמראות אף לא הותכו, אלא הכיור הורכב מן המראות כך שצורתן כמעט שלא שונתה, ועדיין ניתן היה להכיר אותה בכיור.

כא. מדרש רבה במדבר פרשה ט פסקה יד

יולקח הכהן מים קדושים - אין מים קדושים אלא שנתקדשו בכלי, ואלו הן מי כיור. ולמה היו המים מן הכיור? לפי שהכיור לא נעשה אלא מן מראות הנשים, שנאמר (שמות לח), ויעש את הכיור נחושת וגו'. אותן נשים שאמר: האלהים מעיד עלינו שיצאנו טהורות ממצרים, כשבא משה לעשות כיור, אמר לו האלהים: באותן המראות עשה אותו, שלא נעשו לשם זנות, והימנו תהיינה בנותיהן נבדקות אם טהורות הם כאמותיהן.

כב. מושב זקנים, שמות לח, ח

ויש מפרשים דלכך נעשה הכיור ממראות, לפי שהכהן המקריב את קרבנה של האשה היה צריך להקריבה לשמה, ואסור להסתכל בפניה, ולכך נעשה הכיור כמו מראה, האשה עומדת אצל הכיור ומסתכלת בו, והכהן מסתכל בכיור ומכירה.

כג. רקנאטי ויקרא פרק א

גם צריך הכהן לראות בשעת זריקת הדם, האיש והאשה המתכפרין בקרבן. ובעבור שאסור להסתכל באשה לכן עשו הכיור במראות הצובאות, כי כשהכהן מקריב קרבן נשים מסתכל בכיור ורואה בו פרצוף האשה המביאה הקרבן.

כד. ספר לקוטי תורה - פרשת ויקהל

הנה בשעת הקרבת הקרבן, היה הכהן מכיר בפניו מקום שפגם ובמחשבתו, והיה מנקה אותו מחטאו. ובאשה שאסור להסתכל בפניה - הביא אותה לפני הכיור שעשו במראות הצובאות, ורואה שם צורתה ומכיר במחשבתה והיה מנקה חלאתה :

כה. תורה לשמה, שמות לח, עמ' קל"ב

ויש מפרשים כי הנשים היו רוצים לראות סדר העבודה והתפילה בבית המקדש אסור לילך בין האנשים, לכן היו עושים הכיור פתח אהל מועד במראות הצובאות כדי להסתכל מה שנעשה בפנים.

כו. שפתי כהן על שמות פרק לח פסוק ח

יועש את הכיור נחושת במראות הצובאות'. אלו הנשים שהיו חפצות לבוא לאוהל מועד לשמוע דברי תורה או להתפלל, כמו שתירגם דאתיין לצלאה והיו מתביישין שלא יראו אותם האנשים, מה עשו? עשו מראות ועל ידי אותם מראות היו רואין כל מה שבפנים. ורצו לעשותם מברזל הנדיי שמראה דבר הקטן גדול וכאשר ראו שאין שום ברזל נשמע בנדבה וגם ידעו שהברזל הוא שנאוי להקב"ה כמו שנבאר סוף הפרשה, עשו אותם מנחושת קלל. ולא עשאו מזהב לפי שישבר בנסיעתם וחנייתם, ופירוש הצובאות אשר צבאו פתח אוהל מועד, החפצות שחפצו, תרגום יחפוץ וצבי, וכן בדניאל (ה', י"ט) ודי הוה צבי הוה קטל, זהו אשר צבאו פתח אוהל מועד שרצו לבוא, או להתפלל כמו שתירגם אונקלוס, או לשמוע דברי תורה מפי משה.

כז. אבן עזרא על שמות פרק לח פסוק ח

והנה היו בישראל נשים עובדות השם שסרו מתאות זה העולם ונתנו מראותיהן נדבה כי אין להם צורך עוד להתיפות. רק באות יום יום אל פתח אוהל מועד להתפלל ולשמוע דברי המצות. וזהו אשר צבאו פתח אוהל מועד. כי היו רבות. ולא הזכיר הכתוב מדת הכיור כאשר הזכיר מדת הכיורים שעשה שלמה. רק נעשה בכל המראות שהביאו.

כח. רד"ק על שמואל א פרק ב פסוק כב

הצובאות - הנשים היולדות הבאות לשילה בקרבן, כמו שכתוב בתורה שהיולדות צריכות קרבן, ונקראו בלשון צבא. וכן בלויים הבאים לעבודת אהל מועד אמר: 'לצבוא צבא', לפי שהבאים לעבודת האל לביתו באים צבא וחיל שנאספין מזה ומזה לבא שם. וכן הנשים היולדות נאספות להביא קרבנותיהן, לפיכך אמר הצובאות, וכן אמר 'במראות הצובאות' והתרגום בשניהן דאתיין לצלאה.

כט. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לא/ב

י'תדר נדר ותאמר ה' צבאות', אמר רבי אלעזר: מיום שברא הקדוש ברוך הוא את עולמו לא היה אדם שקראו להקדוש ברוך הוא צבאות, עד שבאתה חנה וקראתו צבאות. אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם! מכל צבאי צבאות שבראת בעולמך קשה בעיניך שתתן לי בן אחד. משל למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו, בא עני אחד ועמד על הפתח, אמר להם: תנו לי פרוסה אחת, ולא השגינו עליו. דחק ונכנס אצל המלך, אמר לו: אדוני המלך! מכל סעודה שעשית קשה בעיניך ליתן לי פרוסה אחת:

'אם ראה תראה', אמר רבי אלעזר: אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם! אם ראה - מוטב; ואם לאו - תראה, אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר, שנאמר 'ונקתה ונזרעה זרע'.

ל. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לא/ב

'וחנה היא מדברת על לבה', אמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא: על עסקי לבה, אמרה לפניו: רבונו של עולם! כל מה שבראת באשה לא בראת דבר אחד לבטלה, עינים - לראות; ואזנים - לשמוע; חוטים - להריח; פה - לדבר; ידים - לעשות בהם מלאכה; רגלים - להלך בהן; דדים - להניק בהן. דדים הללו שנתת על לבי, למה? לא להניק בהן! תן לי בן ואניק בהן:

לא. אגדת בראשית (בובר) פרק כט

ד"א: "כי פקד ה' את חנה". זה שאומר הכתוב: "זכרני ה' ברצון עמך פקדני בישועתך" (תהלים קו ד). אשרי אדם שנמצא לו שעה של רצון. כך דוד אומר: "ואני תפילתי לך ה' עת רצון (תהלים סט יד), א"ל דוד: רבש"ע, כל שעה שאני מתפלל לפניך, עשה אותי עת רצון. כך חנה, כיון שעלתה לרגלים עם כל ישראל... כיון שראתה חנה את כל ישראל אמרה לפני הקב"ה: ריבון כל העולמים הרי שעה שתתרחם עלי, "זכרני ה' ברצון עמך פקדני בישועתך".

לב. ספר שמות פרק ב

(כג) וַיְהִי בַּיּוֹמִים הָרִבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֶבֶדָה וַיִּזְעְקוּ וַתַּעַל שׁוֹעֲתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֶבֶדָה: (כד) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקֹתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אֲבֹרָתָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב:

לג. מדרש רבה שמות פרשה לח פסקה ד

לפי שישראל אומרים: רבון העולם, הנשיאים חוטאים ומביאים קרבן ומתכפר להם; משיח חוטא, ומביא קרבן ומתכפר לו; א"ל: עניים אנו ואין לנו להביא קרבנות. א"ל: דברים אני מבקש! שנאמר 'קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ואני מוחל על כל עונותיכם. אמרו לו: אין אנו יודעין. אמר להם: בכו והתפללו לפני ואני מקבל. אבותיכם כשנשתעבדו במצרים, לא בתפלה פדיתי אותם? שנאמר (שמות ב) ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו.